

TEKST: JOHAN VAN DIJK

BEELD: ANJO DE HAAN

De restauratie en de waterhuishouding van de Noordermolen

Het is misschien wel de meest gefotografeerde molen van de provincie Groningen: de Noordermolen bij Noorddijk aan de rand van de stad Groningen. Maar echt doen waar die ooit voor gebouwd is kan deze poldermolen niet meer: de oude houten vijzel is 'op' en door de veranderde waterstaatkundige situatie is malen op dit moment ook niet mogelijk. Gelukkig komt daar verandering in: vrijwillig molenaar Magda Strijkstra en technisch adviseur Anne Wieringa vertellen over de aanstaande restauratie en aanpassingen in de waterhuishouding.

Aan de rand van de stad

Voor vele fietsers en wandelaars in het recreatiegebied Kardingse ten oosten van de stad Groningen is het een bekende verschijning: de Noordermolen. Sterker nog: menig Nederlander heeft de Noordermolen in de portemonnee zitten als afbeelding op de anonieme OV-chipkaart! Sinds 1864 staat een molen op deze plek, de huidige molen is in 1888 gebouwd nadat de voorganger was verbrand. Bijna een eeuw zorgde de molen dat op windkracht de Noorderpolder (er was ook een Zuiderpolder met een eigen molen) droog werd gehouden. Nadat de molen in de jaren zeventig van de afgelopen eeuw buiten bedrijf kwam werd die aangekocht door de toenmalige Molenstichting Hunsingo en Omstreken en in 1980 geheel gerestaureerd. In 1984 werd Ties Kalk uit het nabijgelegen Ruisherbrug vrijwillig molenaar. Enkele jaren later betrokken zijn dochter Magda en haar echtgenoot Arjen Strijkstra de voormalige molenaarswoning. Al bijna dertig jaar zijn ook Magda en Arjen gediplomeerd vrijwillig molenaar en zorgt de familie Strijkstra-Kalk voor het draaien en malen van de molen. Alhoewel dat laatste er al een tijdje niet meer in zit aangezien de oude houten vijzel verrot is. Sinds 2015 is bovendien het gebied ten westen van de molen als natuurgebied ingericht (eigendom van de gemeente Groningen en in erfpacht bij Natuurmonumenten)

en is de waterhuishouding, officieel het Waterstructuurplan Noorddijk, zodanig dat malen problematisch geworden is...

Molen op de tekentafel

In 2016 gingen de Molenstichtingen Hunsingo, Fivelingo en Westerkwartier op in de nieuwe Stichting De Groninger Poldermolens (SDGP). Anne Wieringa van Wieringa molenbouwadvies uit Winsum treedt op als technisch adviseur en raakte op die manier ook betrokken bij het project om de Noordermolen weer aan het malen te krijgen. "De financiering van het project komt uit 'Groot onderhoud waaronder Restauratie Rijksmonumenten' ofwel GRRG, van de provincie Groningen en een bijdrage van het Molenfonds van Vereniging De Hollandsche Molen" legt Anne uit. Het laatste fonds leverde ook een bijdrage voor de restauratie van de poldermolen Koningslaagte bij Zuidwolde, eveneens eigendom van de SDGP. Financiering van een restauratie is één ding, de uitvoering met een redelijk complexe nieuwe waterhuishouding als gevolg van de aanleg van het natuurgebied zorgde voor de nodige vraagstukken. "Het belangrijkste probleem was: hoe kan de molen blijven malen zonder het waterpeil te veel te verstoren en hoe wordt gezorgd dat het water in de omgeving door kan blijven stromen?" vertelt Magda hierover. Aanvankelijk was het idee om met het dicht en open zetten van diverse duikers de molen te kunnen laten malen. Een behoorlijk omvangrijk karwei dat elke keer zou moeten worden uitgevoerd als de molen zou gaan malen en dus voor de molenaars een hoop extra werk op zou leveren. Verschillende opties kwamen op de tekentafel, maar uiteindelijk kwam Magda zelf met het idee dat straks uitgevoerd gaat worden. "De oorspronkelijke tochtsloot van de molen wordt aan weerszijden voorzien van een houten damwand" weet de technisch adviseur te vertellen. Molenaar Magda vult aan: "En om te zorgen dat de andere sloten rond de molen en de molenaarswoning door blijven stromen wordt een duiker van 40 centimeter in doorsnee onder de damwanden aangebracht." Dit alles uiteraard ook in overleg met het Waterschap Noorderzijlvest, een van de partijen die bij het project betrokken is.

Nog meer aanpassingen

Eind goed, al goed zou je denken als je bovenstaande hebt gelezen. Echter, de Noordermolen is gebouwd om 176 hectare te kunnen bemalen en daarmee is de vijzel van de molen eigenlijk veel te groot voor de huidige aanvoer van water. "Je zou er in zo'n geval voor kunnen kiezen om de vijzelbalk dikker te maken zodat er minder water wordt opgevoerd, maar we zijn op zoek naar een andere oplossing." Een zogenaamd knijpschot (Met een knijpschot kan handmatig de hoeveelheid water dat naar de vijzel toeloopt geregeld

worden.) kan hierbij uitkomst bieden: zo is er altijd water voor de vijzel, maar kan dit afgestemd worden op het waterpeil. De molen maalt dus niet in een keer al het water weg, maar dit wordt duidelijk gereguleerd. "De Kloostermolen bij Garrelsweer, ook een SGDP-molen, heeft bij de grote restauratie weer zo'n knijpschot gekregen en de ervaringen daarmee zijn erg positief" voegt Anne hier aan toe. De planning is dat nog in 2020 met de uitvoering van het project kan worden gestart. Anne Doornbosch van ADH Molenbouw zal de werkzaamheden uitvoeren. De vijzel ligt inmiddels los in de vijzelkom. Voor het verwijderen van de vijzel zijn de weersomstandigheden van belang. "Het kan behoorlijk drassig zijn rond de molen" weet Magda uit eigen ervaring. De verschillende partijen die bij de restauratie van de Noordermolen betrokken zijn, hopen dat de oplossingen in de praktijk naar ieders wensen gaan functioneren. Hopelijk duurt het niet meer lang voor de oude Noordermolen ook weer draaiende én malende op de gevoelige (digitale) plaat vast kan worden gelegd!

De zelfzwichting van de Noordermolen

Zoals de meeste molens van de SDGP (Stichting De Groninger Poldermolens) is ook de Noordermolen nog steeds uitgerust met zelfzwichting. De molen heeft dit systeem al erg lang. In het verleden is dit ook gecombineerd geweest op één roede met het Dekkersysteem en op de andere roede met Van Busselneuzen. Bij de grote restauratie van 1980 is de zelfzwichting gebleven, maar zijn de stroomlijnsystemen weer vervangen door een 'oudhollands voorhek'. Bijzonder aan deze molen is, dat in plaats van steekborden de onderste borden worden gebruikt als remkleppen. Deze remkleppen bewegen mee met de zelfzwichting: op het moment dat de kleppen open gaan, openen de remkleppen ook. Hierdoor vangt het gevlucht niet alleen minder wind, maar snijdt het ook minder mooi door de lucht waardoor de molen afremt. Dit systeem is een uitvinding van de firma Doornbosch uit Adorp en wordt ook wel 'Doornbosch remkleppen' of 'Doornboschkleppen' genoemd. Deze is maar op enkele molens in Nederland te vinden.

DE KAMMEN VAN HET VIJZELWIEL EN DE ONDERBONKELAAR
HET LICHTEN VAN DE VIJZEL UIT DE VIJZELKOM